

Ася Хекало

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА

У статті розглядаються основні аспекти музичного мистецтва, його роль у житті музиканта та історія виникнення; наукові гіпотези, щодо походження музики. Зосереджено увагу на музичних елементах різних стилів та їх поєднання з іншими видами творчості. На основі комплексного аналізу автором визначено мистецтвознавчі категорії та їх взаємозв'язок із музикою.

Ключові слова: *музика, мистецтво, музична творчість, музичний фольклор, музичний твір.*

Роль музики в житті суспільства надзвичайно велика. Як будь-яке мистецтво, вона може з великою силою виражати те, чим живуть люди: горе, радість, заповітні сподівання, мрії про щастя. Музика – це мистецтво динамічне, виразне, слухове (за сприйняттям).

Заслуговує на увагу проблема специфічності «матеріалу» музики, або мови музики. Коли мовою малярства є фарби, літератури – слово, хореографії – жест, то в музиці – це організований особливим чином звук. Звук – надзвичайно нестійкий матеріал, його неможливо зупинити, особливо якщо мати справу з «живою» музикою, а не з механічним записом. До звука неможливо повернутись, як, наприклад, до слова. Тут немає зорового сприймання. Звук лишається лише в пам'яті. Він характеризується певною висотою, гучністю, тривалістю, тембром.

Музика проходить складний шлях від її творця (композитора) до слухача, оскільки вона має бути не лише створеною у свідомості та записаною – музику необхідно виконати.

Отже, специфічність музики полягає в тому, що їй притаманні два різновиди творчості: «первинний» – композиторський та «вторинний» – виконавчий.

Музика була невіддільна від інших різновидів мистецтва: поезії, танців. Самовизначення музики, розвиток її як самостійного мистецтва відбувалися поступово.

За доби Середньовіччя музика як професійне мистецтво знаходилася під владою церкви.

У добу Відродження розвинулося мистецтво виконання, сформувалися сучасні принципи нотопису, склалася система професійної музичної освіти.

У XVIII ст. з'явилися такі титанічні постаті як Л. Бетховен,

В. Моцарт та ін. Кожен із цих митців справив величезний вплив на розвиток усєї світової музичної культури. До кінця XVIII ст. музика тлумачилася як наука, знання.

У XIX ст. починається осмислення музики як мистецтва, що має певний зміст та сенс.

XVIII–XIX ст. – період високого розквіту музичної культури України (М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель).

У цей період відбувається інтенсивний процес збирання та обробки української народної музики, посилюється інтерес до української народної пісні, проблеми використання пісенної спадщини. С. Гулак-Артемівський створює першу національну українську оперу «Запорожець за Дунаєм», М. Лисенко – опери «Тарас Бульба» та «Наталка Полтавка».

XIX ст. висунуло численний загін високоталановитих композиторів на Заході: Ф. Шуберта в Австрії, Ф. Шопена в Польщі, Р. Шумана, Й. Брамса та Р. Вагнера у Німеччині, Дж. Россіні та Дж. Верді в Італії.

У XX ст. в музичній свідомості відбулася своєрідна революція, утвердилися нові принципи музичного мислення (відбулася емансипація дисонансу – засоби, які відрізнялися підвищеною експресивністю, гостротою та різкістю звучання (С. Прокоф'єв, Д. Шостакович).

Люди завжди шукали різні засоби самовираження – від малюнків до сучасних складних комп'ютерних програм. Мистецтво супроводжувало людство на всіх щаблях його розвитку і приймало різні форми.

Кожен вид мистецтва специфічно впливає на формування людини. Соціологічні дослідження доводять, що в сучасній соціокультурній ситуації музика посідає перше місце у структурі художніх уподобань молоді. Вона випереджає інші види мистецтва за обсягом споживання, а також безпосередньо чуттєвими особливостями впливу.

Мета даної роботи полягає у тому, щоб дослідити історію розвитку музики як стилю мистецтва; розглянути її основні складові; визначити роль та місце музики у житті сучасної творчої людини.

Виклад основного матеріалу. Музика виникла на нижчих щаблях суспільного розвитку, виконуючи переважно утилітарну роль – ритуальну, ритмічну у трудовій діяльності, сприяючи об'єднанню людей в єдиному процесі. Надалі музика стала нерозривно пов'язана з літературою. Поетичні твори – оповідання, балади інтонували мелодію, наспівували її. Музика перебувала в синтезі з танцем.

«Музика – вид мистецтва, розрахований на слухове сприйняття і різниться прямою і особливо активною дією на почуття людей» [1].

Головним виразним засобом є звук і компоненти музичної форми: *мелодія, поліфонія, гармонія, ритм, композиція*. Музика створює звуки, яких немає в природі і які не існують поза музикою. Музичний звук має інтонаційну природу, а першим музичним інструментом був голос.

Основа музики – ритм і гармонія, у своєму поєднанні дають

мелодію. На відміну від усіх видів образотворчого і словесного мистецтва, музика не відтворює видимих картин світу і позбавлена смислової конкретності. Багато видатних діячів культури та композиторів з усіх видів мистецтва віддавали перевагу саме музиці.

У порівнянні з творами просторових мистецтв, музичні твори практично не знищуються, якщо не вважати їх далеко необов'язковими нотного запису. Вони існують не в матеріальній, предметній, а в ідеальній формі. Їх не можна помацати, скопіювати, як це трапляється з картинами та скульптурами. Але їх можна вкрасти, давши своє авторство чужому твору.

На відміну від образотворчого мистецтва, в музиці відіграють величезну роль інші мистецтвознавчі категорії – *інтерпретація та виконавство*.

У віртуозно виконаного музичного твору не один, як у живописі, а декілька «авторів», якщо вважати композитора, виконавця, а також можливості використаних інструментів.

У музичній творчості, більше ніж в інших видах первинних мистецтв, присутня *колективність*, тому поняття фольклору асоціюється, перш за все, з музикою, піснею та віршами. Таким чином, відмінність музики від більшості видів мистецтва полягає в тому, що вона по суті своїй є процесом [2].

Вивчаючи музику різних народів, було висунуто кілька наукових гіпотез, що пояснюють походження музики. За версією однієї з них, музика як вид мистецтва виникла на основі танцю, що спирається на ритм. Підтверджують цю теорію культура Африки, Азії і Латинської Америки, де в музиці чільна роль належить ритму, рухливості, а найважливіші інструменти ударні.

За іншою гіпотезою, першість також віддається ритму, який лежав в основі появи музики. Остання ж вважається результатом трудової діяльності людини в колективі, під час узгоджених фізичних дій в процесі спільної праці [4]

Теорія Ч. Дарвіна, яка виходить із природного відбору і виживання найбільш пристосованих організмів, давала можливість припускати, що музика з'явилася як особлива форма живої природи, як звуко-інтонаційне суперництво серед самців (хто з них голосистіший, той кращий).

«Лінгвістична» теорія походження музики розглядає інтонаційні засади музики, зв'язок її з промовою. Людині необхідна була подача звукових сигналів, що призвело його до того, що з немилозвучних, нестійких по висоті звуків, голос став фіксувати тон на одній і тій же висоті, потім закріплювати певні інтервали між різними тонами (розрізняти інтервали більш благозвучні, в першу чергу октаву, яка сприймалася як злиття) і повторювати короткі мотиви. Велику роль в осмисленні музичних явищ грала здатність людини транспонувати один і

той же мотив, наспів. Засобами для вилучення звучань були як голос, так і музичний інструмент.

Ритм брав участь у процесі інтонування (інтонаційний ритм) і допомагав виділяти найбільш значущі для наспіву тони, розмічав цезури, сприяв формуванню ладів [5].

В історії музики виділяють три етапи. Перший етап – фольклор. У Європі він найчастіше ототожнюється з такими поняттями як «народний», «примітивний». Тут не йдеться про розподіл на виконавця і слухача – всі є учасниками загального дійства, ритуалу. Він нерозривно пов'язаний з побутом людини, полюванням, святами, іграми. Спів і звучання тут паралельні, а в первісних племенах він був невіддільний і від руху.

Ми більше звикли до слов'янського музичного фольклору, тому що в народній музиці слов'ян він найбільш виражений і зберігся до сьогодні. Але крім цього існує і міський його тип, характерний для Європи. Це вже більш професійний тип і характерний він для розвинених співтовариств. У цілому ж для фольклору притаманна деяка неорганізованість – тексти ніде не фіксуються, навчань фактично немає, а ті які й існують, передаються через уста, від покоління до покоління [6].

У другій стадії немає точної назви, визначається вона по-різному: «усна музична література», музика «традиційна» або «усно-професійна». Тут, на відміну від фольклору, яскраво виражене прагнення фіксації і збереження музичного тексту, зазвичай за допомогою слова, але не в процесі розспівування безіменних народних віршів, а за допомогою спеціально складених віршів, вдаючись до поезії. На перший план висувається саме якісна складова музики, мистецтво і техніка її написання, що веде до появи канонізованих структур, музичних моделей у вигляді особливих метрів і ладів.

Яскравим прикладом цього типу музики є музика в Стародавній Греції (музичне мистецтво – синкретичне явище, яке об'єднувало поезію, музику і танець), ісламська музика (середньовічна музика арабів і персів). На цій стадії формуються перші вчення про музику, пишуться музичні трактати.

На третьому етапі, виключається усне спілкування, що замінюється письмовою формою. З'являється чіткий поділ на три складові: *композитор, виконавець і слухач*, що характерно і для сучасного сприйняття. Цим музика зобов'язана Європі. Саме тут, першими підкреслюють необхідність грати музику, не вдаючись до її автора. Якщо раніше кожен композитор записував створену ним мелодію мовою, зрозумілою для себе, і, відповідно, ніхто не міг її виконати без його консультацій, то зараз відбувається формування універсальної форми запису, зрозумілою як для запису, так і для читання абсолютно всім.

З'являється окрема категорія виконавців, які зовсім не зобов'язані бути композиторами, а повинні лише вміти відтворювати музику, написану

іншими, за нотним записом. Але тут же виникає яскраво виражена потреба в індивідуальних трактуваннях музики, варіюванні та аранжуванні музичного твору, записаного нотною мовою. Починають звертати увагу на наявність у музикантів власного стилю, манери гри і формується уявлення про те, як повинна звучати та або інша композиція. Це зробило музику більш різноманітною, відбувалось оцінювання музикантів, поділ їх за суб'єктивним сприйняттям, манерою виконання.

У даний час музика поєднала значну кількість жанрів, з'являються електронні інструменти і нові засоби відтворення. Зникають кордони музичного світу. Засобами масової інформації та комерцією у цій сфері здійснюється творчий обмін між всіма країнами і континентами, організовуються міжнародні фестивалі і світові гастролі найбільш видатних музичних діячів. Усе спрямовано на безперервний процес обміну досвідом між музикантами різних країн, запозичуються музичні елементи зовсім протилежних стилів, а саме:

- *класичні* – професійні музичні твори, народжені в культурі Європи переважно з нового часу;
- *популярні* – масово вживані, переважно пісенно-танцювальні музичні жанри;
- *позаєвропейські* (неєвропейська) – музика тих народів Сходу, чия культура відрізняється від культури західноєвропейської цивілізації;
- *етнічні* (традиційні) – *фольклорні* (усно-професійні музичні явища різних народів), що підкреслюють самотність етносу;
- *естрадні* – музика розважального характеру, призначена для відпочинку;
- *джаз* – підхоплені європейцями, професійні виконавські традиції американських негрів, засновані на синтезі африканських і європейських музичних елементів;
- *рок* – музика невеликих вокально-інструментальних груп молоді, що відрізняється обов'язковою наявністю ударних і електро-музичних інструментів, в першу чергу – гітар.
- *авангардна* (експериментальна) – загальна назва нового напрямку в професійній композиторській творчості ХХ ст.
- *альтернативна* – нові музичні твори чи виконання (звукові уявлення, «перформанси»), принципово несхожі на всі відомі сьогодні види музики.

Багато видів музики визначаються *за місцем їх існування і функцією*: військовою, церковною, релігійною, театральною, танцювальною. А також – *за характером виконання*: вокальна, інструментальна, камерна, вокально-інструментальна, хорова, сольна, електронна, фортепіанна; *за відмінними властивостями музичної фактури і композиторської техніки*: поліфонічна, гомофонна, гетерофонна, серійна.

Якщо ми звернемо увагу на музику, то побачимо, що вона починає об'єднуватися з іншими видами творчості, що мають здатність більш сильно конкретизувати зміст. Візьмемо для прикладу синтез жанрів – пісня і балет. Тут музичні образи доповнюються і конкретизуються іншими образами – візуальними або слуховими. Таке поєднання веде до більш і точного розуміння сенсу, закладеного автором. Йде певний переклад на конкретні життєві образи, ситуації, які самі по собі сприймаються людьми.

Отже, у розвитку музики можна виділити три основні етапи: *перший* – це фольклор, у *другого* немає однієї точної назви, визначається по-різному: «усна музична література», музика «традиційна» або «усно-професійна», на *третьому* етапі виключається усне спілкування, що замінюється письмовою формою.

Розглянувши музичні жанри, ми можемо помітити, як змінилася музика, які зазнала зміни її перша основа. Завдяки розвитку людства, музика буде вічна. Доки існує людина, на думку якої приходять часом надзвичайні ідеї, доти існуватиме музика. Вона відтворює всі стани людини – від святкового до утопічного. Музика допомагала людям від створення світу до сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мамонтов С. П. Основи культурології / Мамонтов С. П. – М. : Олімп, 1999. – 320 с.
2. Фіндейзен Н. Ф. Нариси з історії музики в Росії з найдавніших часів до кінця XVIII століття / Фіндейзен Н. Ф. – М. – Л., 1928–1929 рр. – Т. 1–2.
3. Асаф'єв Б. Російська музика XIX і початку XX століття / Б. Асаф'єв. – 2-е вид. – Л. : Музика, Ленінград. від., 1979. – 341 с.
4. Музична естетика країн Сходу [Електронний ресурс]. – 1 електрон, опт. диск (CD-ROM).
5. Антична музична естетика [Електронний ресурс]. – 1 електрон, опт. диск (CD-ROM).
6. Каган М. С. Музика у світі мистецтв / Каган М. С. – Санкт-Петербург, 1996. – 232 с.
7. Конен В. Народження джазу / Конен В. – М., 1984. – 342 с.
8. Гошовський В. Л. Біля джерел народної музики слов'ян (нариси з музичного слов'янознавства) / Гошовський В. Л. – М., 1972.
9. Блюхер К. Робота і ритм / Блюхер К. – М., 1923.
10. Харлап М. Г. Народно-російська музична система і проблема походження музики. Ранні форми мистецтва / Харлап М. Г. – М., 1972.
11. Історія російської музики. – М., 1983–1997. – Т. 5–10.